

Анотація

Сажієнко Н. В. Тенденції розвитку міжнародно-правового співробітництва держав у сфері охорони здоров'я. — Стаття.

У статті розглянуті питання еволюції міжнародно-правових форм співробітництва держав у сфері охорони здоров'я. Проаналізовано особливості співробітництва держав у рамках міжнародних організацій охорони здоров'я.

Ключові слова: міжнародно-правове співробітництво держав у сфері охорони здоров'я, міжнародні санітарні конференції, міжнародні санітарні конвенції, міжнародні організації охорони здоров'я.

Аннотация

Сажиеенко Н. В. Тенденции развития международно-правового сотрудничества государств в сфере здравоохранения. — Статья.

В статье рассмотрены вопросы эволюции международно-правовых форм сотрудничества государств в сфере здравоохранения. Проанализированы особенности сотрудничества государств в рамках международных здравоохранительных организаций.

Ключевые слова: международно-правовое сотрудничество государств в сфере здравоохранения, международные санитарные конференции, международные санитарные конвенции, международные здравоохранительные организации.

Summary

Sazhiienko N. V. Tendencies of development of international legal cooperation of states in health care. — Article.

The article deals with the evolution of international legal forms of cooperation of states in health care. Analyzed features of cooperation of states in international health organizations.

Keywords: international legal cooperation of States in health care, international sanitary conferences, international sanitary conventions, international health organizations.

УДК 341.231.14: 347.77

П. П. Войтович

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДОКТРИНІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Питанням, пов'язаним із правом на інформацію та захистом інформаційних прав у сучасному праві, приділяється значна увага.

Дослідженням даної проблематики займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І. Л. Бачило, А. Б. Венгеров, Б. Гоголь, А. В. Грищенко, В. О. Горобцов, В. А. Дозорцев, В. О. Копилов, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, Н. В. Кушакова, А. І. Марущак, О. В. Нестеренко, А. В. Пазюк, П. М. Рабінович, Д. О. Савельєв, О. О. Ситніков, В. С. Хижняк та інші.

Між тим юридична природа права на інформацію, його зміст і міжнародні стандарти права на інформацію залишаються недостатньо дослідженими, наслідком чого є неоднозначне трактування цих питань у науковій літературі та недосконалість легальних дефініцій права на інформацію та інформаційних прав людини.

Україна вибрала загальноєвропейський демократичний шлях розвитку у відповідності з визнаною в Європі системою цінностей і стандартів життя [1], взявши на себе ряд зобов'язань. Серед цих зобов'язань одне з найважливіших місць займає забезпечення в Україні інформаційних прав людини. Для ефективного регулювання і реалізації цих прав вкрай необхідним є дослідження міжнародно-правових норм, що стосуються права на інформацію у всіх його проявах, з'ясування змісту інформаційних прав людини, елементів права на інформацію, оскільки це буде сприяти побудові більш ефективного механізму правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері. Тому дослідження цих питань і є метою даної статті.

В Резолюції ООН 59 (I) 1946 р. відмічається, що свобода інформації є основним правом людини і являє собою критерій всіх видів свободи, захисту яких Об'єднані Нації себе присвятили.

З поняття свободи інформації походить право на інформацію, його трактування та виконання у сучасному суспільстві. Свобода інформації не обмежується тільки функцією отримання інформації людиною. Свобода інформації є складовою свободи людини і впливає на її здійснення. Для реалізації своєї свободи людина поповнює наявну у неї інформацію, наприклад, шляхом обміну нею з іншими людьми, виробляє нову інформацію [2].

Проголошення права на інформацію як одного з основних прав людини стало підсумком відповідної тенденції в міжнародному праві, яка намітилася після Другої світової війни [3]. В 1945 р. на міжамериканській конференції в Мехіко делегацією США було висунуте гасло «свобода інформації», яке розумілося як недоторканність з боку держави міжнародного обміну інформацією [4]. Пізніше при підготовці Декларації прав людини було враховано попередній досвід роботи над нормативним узагальненням прав, у результаті чого положення про право на свободу переконань та їх вираження включило в себе інформаційні правомочності, причому вони реалізуються «незалежно від державних кордонів» [5].

Закріплення права на інформацію подібні практично у всіх міжнародних документах, які стосуються прав і свобод людини. Відмінності стосуються в основному механізмів забезпечення здійснення цього права.

У міжнародних документах використовуються різні категорії, як-от: «свобода переконань і право на вільне їх вираження», «свобода інформації», «безперешкодно дотримуватися своїх поглядів», «свобода вираження поглядів», «свобода засобів масової інформації», «свобода вираження своїх думок, включаючи право на спілкування», «свобода думки та висловлювань». Отже, у міжнародно-правових актах відсутній єдиний термін, що позначає право на інформацію. Зазначені права і свободи включають у свій зміст і свободи засобів масової інформації.

Права людини — це визначені нормативно структуровані якості й особливості буття особистості, які виражають її свободу і є невід'ємними та необхідними способами й умовами її життя, її взаємовідносин із суспільством, державою, іншими індивідами [6].

Права людини невідчужувані. Ніхто не може позбавити людину її природних прав — на життя, особисту недоторканність, вільний вибір способів своєї життєдіяльності, свободу совісті, поглядів та переконань, автономію у сфері приватного життя та інших прав. Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які засновані на принципах свободи, рівності, справедливості і носять універсальний характер.

Сьогодні відбувається ціннісна переорієнтація у відносинах влади і людини. Якщо на попередніх етапах розвитку відлік йшов від держави до людини, то зараз справжнім моментом стає людина [7]. У цьому контексті інформаційні права — особливий та специфічний вид прав людини, адже інформаційне суспільство ставить проблеми пошуку більш адекватних засобів і механізмів регулювання відносин на всіх рівнях [8].

Як підкреслюють О. Афанасьєва та М. Афанасьєв [9], у сфері забезпечення прав людини відбувається якісне зрушення, яке є відповіддю на сучасну кризу демократії. Здійсненню демократичних ідеалів народоправства заважає, з одного боку, егоїзм індивідів, а з іншого — спеціалізація і професіоналізація політики, високотехнологічні маніпуляції громадською думкою. Протистоїть цим феноменам начебто суб'єктивне право на інформацію, яке має публічну, державно-цивільну природу, відіграє державостворюючу та громадськостворюючу роль [10].

Дане право людини, втілене в життя, виступає реальною гарантією транспарентності (відкритості, прозорості) політичного володарювання [11].

Особливе значення свободи вираження думок для суспільства, що прагне стати плюралістичним і демократичним, було підкреслено і Європейським судом з прав людини у справі Handyside. «Свобода вираження думок лежить в основі [демократичного] суспільства, є одним з основних умов його прогресу та розвитку кожної людини ... ця свобода розповсюджується на передачу не тільки такої «інформації» або «ідей», які зустрічають сприятливий прийом або розглядаються як нешкідливі або нейтральні, але й таких, які ображають, шокують або турбують державу або якусь частину населення. Такою є вимога плюралізму, терпимості і широти поглядів, без яких неможливо демократичне суспільство» [12].

Як зазначають М. В. Мархгейм і Д. В. Гавришов, немає однозначності у спробі віднести право на інформацію до якогось одного з чотирьох поколінь прав людини, його відносять як до першого покоління, так і до четвертого покоління прав людини [13]. В процесі законодавчого впорядкування права на інформацію необхідно дотримуватися відповідних норм і принципів міжнародного права, обов'язково враховуючи те, що разом з розвитком цивілізації зміст права на інформацію певним чином змінювався.

Деякі вчені стверджують, що право на інформацію походить від свободи слова. Свобода слова, як явище соціальне, виникло з моменту виникнення людства. Суспільство в процесі еволюції від первинного до інформаційного (де інформація є засобом виробництва і предметом праці) винаходило щоразу нові способи і засоби передачі інформації. Найбільш розвиненими в економічному

і соціальному плані є ті держави, які, сповідуючи принцип вільного обігу інформації, ставлять свободу слова на найвищий щабель соціальних цінностей.

Поняття «свобода слова» багатопланове, пройшло певний еволюційний шлях, пов'язаний з розвитком суспільних відносин у сфері комунікації. Науково-технічна революція, що бурхливо розвивається, а потім концепція нового міжнародного економічного порядку, яка отримала загальне визнання, змістили акценти в стратегіях економічного і соціального розвитку багатьох країн. Кардинальним в них стало питання ролі особистості в соціальному розвитку. Це, в свою чергу, змусило усвідомити роль комунікації як невід'ємного компонента всієї організації суспільства і створило величезний інтерес до аспектів комунікаційних процесів, надавши їм нового сенсу.

Свободу слова необхідно розглядати як можливість суб'єкта — людини чи соціального утворення — висловлюватися у словесній або знаковій формах. Ця свобода реалізується шляхом здійснення суб'єктивного права на свободу слова в межах, визначених законом. Межі здійснення суб'єктивного права на свободу слова встановлюються шляхом їх законодавчого закріплення (свобода слова як об'єктивне право).

Свобода думки і слова є, по суті справи, істотним фактором розкриття людської індивідуальності, затвердження своєрідності та унікальності кожної особистості. Будь-який насильницький вплив на людину з метою примусити її до вираження своєї позиції або відмови від неї неприпустимий.

Отже, до найважливіших юридичних наслідків свободи слова відноситься неправомірність будь-якого переслідування громадянина за висловлені ним думки за умови дотримання чинного законодавства, а також неприпустимість дискримінації громадян за мотивами висловлених ними думок.

Свобода слова включає декілька структурних елементів, які тісно взаємопов'язані й існують у нерозривній єдності. По-перше, це свобода кожної людини публічно висловлювати свої думки, ідеї і судження і поширювати їх будь-якими законними способами. По-друге, це власне свобода преси та інших засобів масової інформації як свобода від цензури і право створювати і використовувати органи інформації, що дозволяє матеріалізувати свободу вираження поглядів. По-третє, це право на отримання інформації, що становить суспільний інтерес або зачіпає права громадян, тобто на свободу доступу до джерел інформації [6, 139].

Значимість свободи слова важко переоцінити: вона виконує гносеологічну, комунікативну, захисну, економічну функції, а також є гарантією прав і свобод, в чому і полягає її основна цінність.

Поняття «свобода слова», «свобода друку» та «свобода масової інформації» тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені. Свобода слова, як уже зазначалося, — поняття багатопланове, тому має безліч форм прояву. Традиційно форми прояву свободи слова пов'язують з можливістю вільно висловлювати свою думку на зборах, мітингах, у творчості; у зверненнях, скаргах та пропозиціях, які направляються до органів державної влади, у формі голосування на виборах і референдумах; висловлювати її в пресі, по радіо і телебаченню.

Разом з тим є й інші форми прояву свободи слова. Їх можна розділити на дві групи. Одна з них пов'язана з правом отримання інформації. До неї належать: вільний доступ до інформації про діяльність державних органів, громадських об'єднань з різних питань суспільного життя; до документів і матеріалів, які стосуються особисто громадянина; вільне користування результатами творчої праці, Інтернетом. Інша група пов'язана з правом засновувати засоби масової інформації, володіти, користуватися і розпоряджатися ними, а також організувати технічне забезпечення виробництва і розповсюдження інформації. Значимість цих форм прояву свободи слова ані скільки не нижче, ніж вільне висловлювання думки в усній або письмовій формі. Без доступу до інформації, без можливості вільно випускати у світ друковану продукцію, організувати технічну ланку засобів масової інформації та комунікації свобода слова не зможе знайти своєї реалізації.

Тому поняття «свобода друку» та «свобода масової інформації» можна розглядати як складові поняття «свобода слова». Але найчастіше вони розглядаються як синоніми.

Враховуючи сучасне розуміння «свободи слова» і весь обсяг правових можливостей, що виникають при реалізації цього права, поняття «свобода слова» включає: по-перше, суб'єктивне право кожної людини мати власну думку, переконання і вільно висловлювати їх у будь-якій формі, по-друге, право виробляти і поширювати інформацію будь-якими законними способами, в тому числі засновувати засоби масової інформації, володіти, користуватися і розпоряджатися ними, організувати технічне забезпечення виробництва і розповсюдження інформації, по-третє, право отримувати інформацію з будь-яких питань суспільного життя, а також питань, що зачіпають інтереси особистості.

Сьогодні стосовно змісту права на інформацію у наукових колах існує декілька точок зору. Окремі дослідники розглядають право на інформацію виключно у площині відкритості діяльності державних органів, розуміючи під цим правом можливість громадянина отримувати офіційну інформацію державних органів, якою останні володіють у зв'язку з реалізацією своїх повноважень [14]. Доступ до цієї інформації — щодо діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування — дозволяє людині крім забезпечення реалізації її прав отримувати адекватне уявлення і формувати критичні судження про стан суспільства, органів влади [15], а також брати активну участь у діяльності місцевого самоврядування, тому населення має бути не тільки поінформоване про діяльність влади, але й мати можливість висловлювати свою думку з приводу цієї діяльності [16].

На думку М. Я. Муратова, право на інформацію охоплює право знати про створення і функціонування усіх конкретних інформаційних систем, що стосуються особистого життя громадянина, право надавати згоду на збирання інформації, що має особистий характер, право перевіряти достовірність такої інформації і спростовувати недостовірну інформацію, право на достовірну інформацію про стан навколишнього середовища тощо [17].

Такого ж широкого підходу до права на інформацію дотримуються й інші дослідники, зокрема Т. А. Костецька [18], А. І. Марущак [19], О. Чомахашвілі [20].

Слід погодитися з Б. Гоголь, що такий широкий підхід до визначення змісту права на інформацію призводить до ототожнення понять «право на інформацію» та «інформаційні права особи» [21]. Тому під правом на інформацію він пропонує розуміти нормативно забезпечену можливість особи вільно збирати, зберігати, обробляти і поширювати інформацію у будь-який не заборонений законодавством спосіб, а складовими права на інформацію називає права збирати, зберігати, поширювати та обробляти інформацію [21].

Як справедливо відзначає Л. К. Терещенко, доступ до інформації важливий не тільки для громадян: не менший інтерес до відкритості прийняття рішень виявляє і бізнес, якому виключно важливо своєчасно отримати інформацію з широкого кола питань [22].

При цьому слід виходити не просто із розуміння інформації як відомостей (повідомлень, даних), незалежно від їх подання, але з того, що з цим пов'язана міра можливої поведінки людини в суспільних відносинах, вірогідність самовираження особистості, а також необхідність встановлення належних гарантій реалізації і захисту права на інформацію.

У складі права на доступ до інформації Є. Пілат вірно пропонує виділити такі елементи (правомочності), які можуть бути реалізовані всіма без винятку суб'єктами права на інформацію [23]:

- право доступу до документів та інших матеріалів, інформаційних ресурсів та інформаційних систем;
- право на звернення за інформацією до певних суб'єктів;
- право отримувати інформацію від конкретних суб'єктів;
- право фіксувати інформацію, у тому числі за допомогою технічних засобів;
- право на відтворення інформації (отриманої у не заборонений законом спосіб);
- право на доведення інформації до конкретних суб'єктів через її опублікування, а також поширення через мережі обміну даними (зокрема, Інтернет), передачі через засоби масової інформації в режимі повідомлень;
- право на отримання консультації з питань доступу до інформації.

Згідно з ч. 2 ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Загалом Основний Закон України містить у собі більш як 20 правових норм, які встановлюють інформаційні права та свободи. Але одного закріплення права на інформацію для його реального забезпечення недостатньо, необхідні певні гарантії його реалізації [24].

Отже, всі універсальні і основні регіональні угоди з прав людини відносять інформаційні права до основоположних прав людини і передбачають певні механізми їх реалізації.

В результаті здійснення мільйонами людей у всьому світі свого міжнародно визнаного права на інформацію формується глобальний інформаційний простір.

Література

1. Москальчук К. М. Свобода думки, слова, поглядів і переконань та право на інформацію в Україні // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. — 2006. — № 5. — С. 42–44.
2. Кротов А. В. Свобода информации и право на информацию человека // Адвокатская практика. — 2007. — № 2. — С. 2–5.
3. Хижняк В. С. Право человека на информацию: механизм реализации / В. С. Хижняк ; под ред. В. Т. Кабышева. — Саратов, 1998. — С. 112.
4. Колосов Ю. М. Массовая информация и международное право / Ю. М. Колосов. — М., 1974. — С. 117–118.
5. Башаратьян М. К. Информация как объект права и содержание права на информацию // Современное право. — 2006. — № 12. — С. 36–38.
6. Права человека : учеб. для вузов / отв. ред. Е. А. Лукашева. — М. : НОРМА, 2003. — 573 с.
7. Лукашева Е. А. Права человека в глобализирующемся мире / Е. А. Лукашева. — М. : Норма, 2007. — С. 63.
8. Проскуриников Р. И. Конституционно-правовое регулирование реализации прав граждан на получение информации (опыт Федеративной Республики Германии) // Конституционное и муниципальное право. — 2010. — № 11. — С. 70–72.
9. Афанасьева О. Наш доступ к информации, которой владеет государство / О. Афанасьева, М. Афанасьев. — М. : Фонд «Либеральная миссия», 2010.
10. Холодковский К. Г. Доступ к информации как демократический институт // Полис. — 2010. — № 5. — С. 155–160.
11. Федосеева Н. Н. Право граждан на доступ к информации в Российской Федерации // Гражданское право. — 2007. — № 3. — С. 6–11.
12. Основные международные нормы, относящиеся к свободе выражения мнений [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.hrighs.ru/text/inter/b4/Chapter5.htm>.
13. Мархгейм М. В. Проблемы развития юридического содержания права граждан на информацию / М. В. Мархгейм, Д. В. Гавришов // История государства и права. — 2008. — № 10. — С. 4–5.
14. Шевердяев С. Н. Право на информацию: К вопросу о конституционно-правовой сущности // Право и политика. — 2001. — № 10. — С. 91–100.
15. Бережная Т. В. Право на информацию как гарантия реализации прав человека // Конституционное и муниципальное право. — 2009. — № 22. — С. 14–16.
16. Максимова Н. В. Информированность населения как необходимый фактор развития местного самоуправления (на примере г. Лениногорска (Татарстан)) // Государственная власть и местное самоуправление. — 2006. — № 11. — С. 24–26.
17. Муратов М. Я. Право на свободу слова: история и современность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. Я. Муратов ; ИЗСП. — М., 2002. — С. 45–46.
18. Костецька Т. А. Право на інформацію в Україні / Т. А. Костецька. — К., 1998. — С. 19–20.
19. Марущак А. І. Юридична природа права на інформацію // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2005. — № 9. — С. 51.
20. Чомахашвілі О. Право громадянина на інформацію // Юридичний журнал. — 2005. — № 8. — С. 122.
21. Гоголь Б. Зміст права на інформацію // Юридична Україна. — 2008. — № 5. — С. 64–67.
22. Терещенко Л. К. Доступ к информации: правовые гарантии // Журнал российского права. — 2010. — № 10. — С. 46–53.
23. Пілат Є. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи // Вісник Львівського Університету. Серія юрид. — 2010. — Вип. 50. — С. 127–132.
24. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 ; 2005. — № 2. — Ст. 44.

Анотація

Войтович П. П. Концепція інформаційних прав людини в доктрині сучасного міжнародного права. — Стаття.

Стаття присвячена аналізу поняття та змісту інформаційних прав людини, що містяться в міжнародно-правових документах та доктрині міжнародного права. Автор доходить висновку,

що інформаційні права людини, будучи основоположними правами, являють собою сукупність правомочностей, здійснення яких суб'єктами права на інформацію сприяє формуванню глобального інформаційного простору.

Ключові слова: право на інформацію, свобода інформації, інформаційні права людини, міжнародні стандарти права на інформацію, право на доступ до інформації, права людини.

Анотація

Войтович П. П. Концепция информационных прав человека в доктрине современного международного права. — Статья.

Статья посвящена анализу понятия и содержания информационных прав человека, содержащихся в международно-правовых документах и доктрине международного права. Автор приходит к выводу, что информационные права человека, являясь основополагающими правами, представляют собой совокупность правомочностей, осуществление которых субъектами права на информацию способствует формированию глобального информационного пространства.

Ключевые слова: право на информацию, свобода информации, информационные права человека, международные стандарты права на информацию, право на доступ к информации, права человека.

Summary

Voitovich P. P. Informational right's concept in the doctrine of international law. — Article.

The article is devoted to the analysis of informational rights' definition and meaning according to the international legal instruments and the doctrine of informational law. The author makes a conclusion that informational rights are the basic human rights; they are the sum of authorities which realization is the basis for global informational space development.

Keywords: right to information, freedom of information, informational rights, international right's to information standards, right to access to information, human rights.

УДК 341.357:355.357

І. М. Городиський

ВІЙСЬКОВІ БАЗИ ЯК ФОРМА ІНОЗЕМНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПРИСУТНОСТІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відносини, що виникають у зв'язку із створенням, визначенням правового статусу та використанням військових формувань і об'єктів, є предметом міжнародно-правового регулювання. Зокрема, це стосується і регулювання відносин, які виникають у зв'язку з іноземною військовою присутністю. Під поняттям «іноземна військова присутність» розуміють постійне або тимчасове перебування військових формувань та/чи розміщення військових об'єктів однієї держави на території іншої.

Однією з основних форм, в яких здійснюється іноземна військова присутність, є створення та функціонування іноземних військових баз. Іноземні військові бази — це спеціально обладнані в цьому відношенні райони, які використовуються державою для розташування своїх збройних сил стосовно потенційних або діючих театрів воєнних дій [11, 19].

До іноземних військових баз, через їх важливе військово-політичне значення, завжди була прикута пильна увага експертів, в тому числі і юристів-міжна-